

Høring - Forslag til endringer i forskrift om plikt til å stille krav om bruk av lærlinger i offentlige kontrakter

Bygghåndverk Norge (BHN) er en frittstående paraplyorganisasjon for ulike landsforbund innen bygghåndverk. Bygghåndverk Norge ble etablert i 2022 av bransjeforbundene Malermestrenes Landsforbund og Byggmesterforbundet som begge tidligere var tilsluttet NHO. Sentrale arbeidsområder er arbeidslivs- og utdanningspolitikk, byggereglene, offentlige anskaffelsesregler, seriøsitetsutfordringer og generell næringspolitikk for SMB-bedrifter.

Bygghåndverk Norge velger å svare på høringen da lærlingeordningen er helt sentral for håndverksbransjene i byggenæringen. Det konstateres videre at hoveddelen av lærlingene i næringen får sin utdanning i håndverksbedriftene. Selv om offentlig sektors andel av det totale markedet er betydelig, er lærlingeandelen i offentlige prosjekter, rammeavtaler og serviceoppdrag langt lavere enn i det øvrige byggmarkedet.

Bygghåndverk Norge er positiv til at det i høringen foreslås en skjerpet plikt til krav om bruk av lærlinger i offentlige kontrakter, og at offentlig sektor bruker sin markedsrett for å sikre seriøsitet i forbindelse med egne anskaffelser.

Departementet stiller i kap. 3 spørsmål som ønskes besvart gjennom høringen.

a) Vil forslaget bidra til å løse utfordringene som er skissert i kapittel 2.1 over i dette høringsnotatet?

Bygghåndverk Norge mener at forslaget vil bidra i positiv retning til å løse utfordringene som omtales, men ser store svakheter ved definisjonen av «særskilt behov» for læreplasser. Se nærmere omtale av dette under pkt. b)

b) Finnes det andre hensiktsmessige måter å definere når det er særskilt behov for læreplasser enn det som høringsnotatet foreslår?

I høringsforslaget (kap. 2 og kap. 5.2) defineres «særlig behov» for læreplasser innenfor en bransje, når det er flere søkere til en lære plass, enn antall innmeldte lærekontrakter i et utdanningsprogram. Videre at man med det som utgangspunkt foreslår en presisering av bestemmelsen slik at dette knyttes til det enkelte lærefag. Dette fortsatt basert på forutsetningen at det er klart flere søkere til lære plassene, enn antall inngåtte kontrakter innen samme lærefag, ved forrige søkning til videregående opplæring.

Bygghåndverk Norge merker seg at departementet i høringen viser til arbeidet med «Norgesmodellen» og samarbeide bl.a. med Nærings- og fiskeridepartementet. Vi har derfor den forventning at departementet ser ut over egen sektor, når den definerer «særskilt behov» for læreplasser i de ulike utdanningsprogrammene.

I byggsektoren er det stort behov i samtlige fag, men dette reflekteres ikke gjennom søkere til læreplasser. Særlig for de mindre lærefagene (f.eks. maler og mur) er det stort behov for søkere, men siden utdanningstilbudene i stor grad ikke er tilgjengelig rundt om i fylkene, kan det heller ikke forventes at ungdommen søker til disse fagene. For byggenæringen og næringens kunder, er det en stor utfordring at det er stor mangel på elevplasser og derav manglende søkning til en rekke lærefag.

Bygghåndverk Norge vil presisere betydningen av at lærlingeklausulen tilpasses til arbeidslivets behov og at man gjennom trepartssamarbeidet avstemmer behovet.

c) Er kravet om at minst ti prosent av arbeidet skal utføres av lærlinger hensiktsmessig, eller bør kravet settes høyere eller lavere?

Bygghåndverk Norge vil gi sin tilslutning til forslaget om at ti prosent av arbeidet skal utføres av lærlinger. Dette vil bidra til økt etterspørsel etter lærlinger ute i markedet og virke positivt ovenfor alle de håndverksbedrifter som har hoveddelen av fagarbeidere i byggenæringen og tar opplæringsansvar.

d) Vil forslaget kunne bidra til en helhetlig fagutdanning fram til fagbrev, og avhjelpe lærlingemangel der det er et problem?

Bygghåndverk Norge mener forslaget vil bidra positivt til å avhjelpe lærlingemangelen, men forutsatt at man omdefinerer «særskilt behov» mer i retning av arbeidslivets etterspørsel, enn søkning til læreplasser. Se våre merknader under pkt. b) ovenfor.

Bygghåndverk Norge ønsker samtidig å presisere at det gjennom anskaffelsesregler ikke er mulig å lovfeste «god fagopplæring», uten at det også stilles krav til fagkompetanse hos instruktørene. Dette som en forutsetning for god læring. Bygghåndverk Norge mener krav til bruk av lærlinger innebærer at det også må stilles krav til nødvendig antall fagarbeidere i samme prosjekt. Uten dette vil en lærlingeklausul i mange konkurranser bidra til såkalte «alibilærlinger», som i tillegg til konkurransevridning, heller ikke sikrer lærlingene de opplæringsarenaer som forutsettes.

e) Hvordan vil regelendringen slå ut i behovet for eventuelt flere eller færre læreplasser i de enkelte lærefagene?

Bygghåndverk Norge mener regelendringen vil virke positivt og bidra til flere læreplasser, og da særlig for de fagene hvor det er et etablert utdanningstilbud. Det må derfor gjentas at dette må sees i sammenheng med bedre balanse mellom arbeidslivets behov og dimensjonering av skoletilbudet rundt om i landet.

Videre må dette også sees i sammenheng med nylig vedtatte endringer i Opplæringslova hvor det ble åpnet for rett til å avlegge fagprøver i flere fag, samt at flere voksne vil få rett til videregående opplæring. Det er derfor grunn til å tro at behovet for læreplasser fremover er langt større enn hva som vil fremkomme av statistikk for den ordinære formidlingen gjennom videregående skole.

f) I hvilken grad vil forslaget føre til merarbeid for oppdragsgiver og oppdragstaker?

Av høringsforslaget fremkommer det betydelige utfordringer for oppdragsgiver i anskaffelsesprosessen tilknyttet det å avklare om det foreligger et «særskilt behov», som igjen vil utløse krav til bruk av lærlinger. Selv om det foreslås forbedringer av regelverket mener Bygghåndverk Norge at dette fortsatt vil være et krevende område for offentlig innkjøper å forholde seg til. Bygghåndverk Norge anbefaler som nevnt ovenfor (pkt. b) at man overlater dette til arbeidslivets parter og myndighetene i felleskap, ved at man gjennom trepartssamarbeidet avstemmer behovet.

Bygghåndverk Norge kan ikke se at forslaget medfører merarbeid for oppdragstaker.

g) Hvilke tiltak kan mest effektivt styrke oppdragsgivernes kontraktsoppfølging av bestemmelser som skal styrke det seriøse arbeidslivet, herunder dette forslaget om fornyet lærlingeklausul?

Bygghåndverk Norge viser til flere undersøkelser hvor det er det bekreftes at offentlig sektor i hovedsak har mangelfullt søkelys på kontroll av det regelverket som de selv har lagt til grunn ved offentlige anskaffelser. En innskjerping av regelverket må derfor følges opp med en forbedring av kontrollregimet. Uten dette har regelendringer liten hensikt. Erfaringer fra byggenæringen viser at skjerpede regler gir de som tar snarveier fordeler, så lenge kontrollen er mangelfull.

Bygghåndverk Norge mener at innretning av kontrollen i den hensikt å sørge for økt etterlevelse, må sees i sammenheng med det arbeidet som nå pågår tilknyttet «Norgesmodellen». Det foreligger allerede gode resultater fra der hvor oppdragsgiver har søkelys på effektive kontrollfunksjoner og hvor man har tatt i bruk digitale hjelpemidler. Oslo kommune tok for noen år tilbake i bruk HMSREG, og det bidro til betydelig bedret etterlevelse av inngåtte kontraktsforpliktelser. Bygghåndverk Norge vil anbefale at HMSREG eller tilsvarende effektive digitale verktøy, gjennom anskaffelsesregelverket forutsettes tas i bruk som en del av kontrakten.

h) Kan ytterligere forenkling oppnås ved justering av forslaget, i så fall hvordan?

Bygghåndverk Norge vil gjenta sine forslag ovenfor:

- Vi viser til pkt. b og d - «Særskilt behov» for læreplasser. Bygghåndverk Norge støtter et generelt krav til 10% lærlinger i alle fag der myndighetene og arbeidslivets parter gjennom trepartssamarbeidet har definert et klart behov for flere fagarbeidere.
- Pkt. h – For å sikre kontroll med etterlevelse av regelverket innarbeides det krav til bruk av digitale kontrollverktøy som en del av kontrakten.

Vennlig hilsen

Bygghåndverk Norge